

'Wij waren gewone jongens, middenstanders, boeren'

Harm-Ydo Hilberdink, die toen nog gewoon Harm heette, verhuisde bijna 25 jaar geleden naar Garnwerd om er molenaar te worden. Malen deed hij, en niet alleen in zijn molen. Hij zocht op een andere manier aansluiting bij de Garnwerder bevolking en deed wat velen voor hem gedaan hadden: hij werd lid van Rederijkerskamer IOVIVAT. Dat dit een cruciale stap zou worden in zijn leven kon niemand bevroeden, hijzelf al helemaal niet.

Luuk Verpaalen

IOVIVAT was een doorsnee rederijkerskamer, waar nog de klassieke rederijkerij werd beoefend. Het was een club mensen uit de boerenbevolking die in het Nederlands toneel speelden, gedichten voordroegen en voordrachten hielden. Niks mis mee, maar niet erg sprankelend allemaal. De vereniging maakte toen ook net een beetje een moeilijke periode door: weinig elan, weinig nieuwe leden."

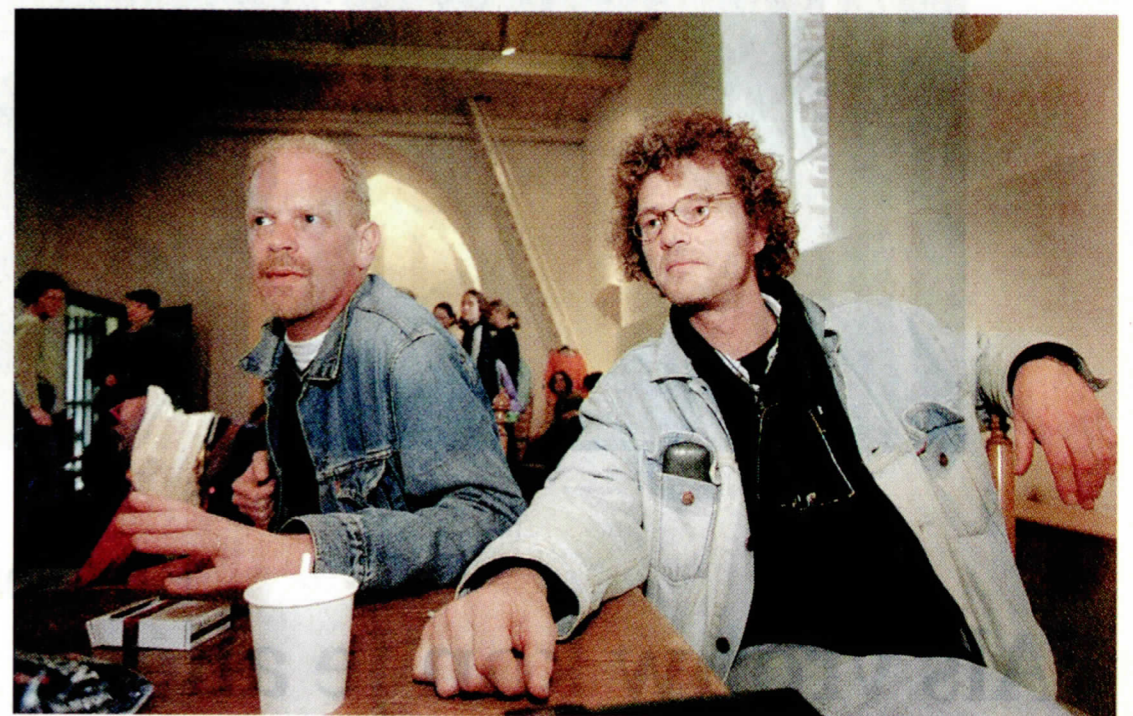
Hilberdink vertelt het met een brede glimlach om zijn lippen. Genoeg reden voor die glimlach want het IOVIVAT van nu is het IOVIVAT van toen niet meer. De vereniging beschikt tegenwoordig over heel veel spelers, verspreid over een volwassenengroep, een jongerengroep en twee jeugdgroepen. De afgelopen jaren heeft

'De ladder Jacobs', 1961.

'De vergeten dochter', 1969.

Regisseur Harm-Ydo Hilberdink en schrijver Ben Smit. © Jan-Willem van Vliet

LOKAL

lach om zijn lippen. Genoeg reden voor die glimlach want het IOVIVAT van nu is het IOVIVAT van toen niet meer. De vereniging beschikt tegenwoordig over heel veel spelers, verspreid over een volwassenengroep, een jongerengroep en twee jeugdgroepen. De afgelopen jaren heeft de club zich regelmatig in de kijker gespeeld en dat zal het de komende dagen ongetwijfeld weer doen.

We zitten aan een tafel in het kerkje van Oostum. Aan diezelfde tafel zitten ook enkele spelers van de vereniging, anderen zijn elders bezig zich om te kleden of een scène te repeteren. Later deze avond zal er een repetitie plaats hebben van *Met en maten mat 100 jaar IOVIVAT*, een groots opgezette voorstelling ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de vereniging. Want zo matigjes als het er 25 jaar geleden aan toe ging bij de Garnwerder rederijkers, zo bloeiend is het leven er tegenwoordig.

De kentering kwam in 1982, toen voor het eerst een echte regisseur werd binnengehaald. Claus de Haan uit Groningen had in Londen een stuk gezien van Neil Simon waar hij zeer van onder de indruk was. Het heette *De goede dokter* en was gebaseerd op verhalen van Tsjechov. De Haan vertaalde het stuk zelf en deed in een moeite door de (gast-)regie bij IOVIVAT. En wat nog nooit gebeurd was in de lange geschiedenis van IOVIVAT gebeurde nu wel: de vereniging ging met een van de voorstelling naar het jaarlijkse Rederijkersconcorso en won alles wat er te winnen viel. De jury-prijs, de publieksprijs en de prijs voor de beste rol.

Die laatste prijs ging naar Hilberdink en daarom vond men dat hij de regie van het nieuwe stuk maar op zich moest nemen. Zo simpel gaan die dingen soms.

Hilberdink introduceerde een soort sandwich-formule: twee jaar een klucht, het derde jaar iets anders. Een formule die werkte. IOVIVAT begon weer op te bloeien. Er kwamen nieuwe leden bij en het publiek groeide mee. Deze ontwikkeling bleef ook buiten Garnwerd niet onopgemerkt. Hilberdink had zich in de kijker geregisseerd. Hij werd gevraagd door theatergroep Waark en mocht een regie-assistentie doen bij het professionele gezelschap De Voorziening. Het onvermijdelijke gebeurde: de molenaar Hilberdink werd de regisseur Hilberdink. Hij toog naar Amsterdam om daar de regie-opleiding te volgen en verdient tegenwoordig zijn brood bij onder andere de KRO.

De negentien mensen die 100 jaar geleden, op 9 maart 1899, samen kwamen ten huize van de weduwe Wiersema hadden dit nooit kunnen bevroeden. Televisie moest immers nog uitgevonden worden. Het oprichten van een reciteer-gezelschap, dat stond hun voor ogen. De *'acht dames en elf heeren'* namen een reglement aan en kozen een bestuur. *'Welken naam dat den eerstgeborene voortaan dragen zal, kan men het nog niet recht over eens worden'*, lezen we in een verslag van die avond, maar ook daarover wordt twee weken later een besluit genomen: IOVIVAT *'welke de voorletters zijn van In Onze Vereeniging Is Veel AanTrekkelijks'*.

De notulen uit die beginperiode vormen fascinerende lectuur. De vereniging was er duidelijk ter verheffing van het volk, dus als er met die ideeële doelstelling een loopje genomen wordt is de voorzitter er als de kippen bij om overtreders op de vingers te tikken. Zo lezen we in de notulen van 27 mei 1899 dat *'er door de voorzitter wordt aangemerkt, dat de taal die hier heden avond gesproken wordt verre van*

'Alles voor de tuin', 1987.

'De meiden', 1988.

IOVIVATJES improviseren onder leiding van Dominic van Vree, 1989.

Hollandsch is en dat hij zulks op een volgende vergadering graag wat anders wil hooren'. Gronings bij de rederijkerij, dat geeft geen pas.

Ook aan het noord-Groningse gaat de strijd voor gelijke rechten van man en vrouw niet voorbij, getuige de notulen van de vergadering van 28 maart 1903. Op deze bijeenkomst vraagt de voorzitter *'of men de volgende keer ook van plan is om te memoriseeren of iets dergelijks, daar 4 voordragers wel wat zuinig is, om daar een geheele avond mee onledig te houden'*.

'De heer Elerie stelt daarop voor te improviseren en daar hij denkt, dat de dames daar geen trek in hebben, dient hij daarover een voorstel in om te improviseren zonder dames. De uitslag der stemming was dat er 4 heeren voor stemden en 3 tegen. Hij denkt hierdoor zeker de dames voor zich te winnen, doch daarin vergist hij zich, want juist van dien kant komt de meeste oppositie, wel niet in het mimst van de zijde van mej. A. Scholte die vraagt waarom zij, de dames, minder recht hebben dan de heeren, daar zij even goed lid zijn als dezen.'

Speciaal voor de tentoonstelling die is samengesteld ter gelegenheid van het 100-jarig be-

staan, zijn er enkele oud-leden op video geïnterviewd. De nu 85-jarige Egbert Hammingh, van het gelijknamige café in Garnwerd, werd eind jaren '30 lid van IOVIVAT. Niet dat hij zo nodig hoefde, zegt hij, maar het was nu eenmaal traditie. "Wij waren gewone jongens, middenstanders, gewone boeren. Je had in die tijd in de rederijkerij toch een verschil tussen gewichtig en minder gewichtig en Garnwerd hoorde niet bij allergewichtigst. Er zaten gewoon jongens en meisjes op en als je trouwde was het gedaan. Ja, daar zijn veel koppeltjes van overgebleven." Hammingh vond er eigenlijk niet veel aan, dat rederijkersgedoe. "Er waren erbij die konden amper een versje voorlezen."

Dat beeld van een vereniging 'waar je nu eenmaal lid van werd' komt ook naar voren uit de verhalen van de andere geïnterviewden. Zo zegt de 89-jarige mevrouw Kuiper, die lid was van 1927 tot 1933, dat IOVIVAT niet zulke goede leden had. "Er ging er altijd maar één naar het concours. In mijn tijd was dat Hendrik. Die was de beste. Dan moest Hendrik het maar weer proberen. Maar Hendrik won nooit wat."

Maar een gouden tijd was het, dat wel. De meisjes met het breiwerkje, de jongens die tij-

'Verhalen uit het Weense woud', 1993.

'Watergang', 1994.

'Het bezoek van de oude dame', 1996.

dens het melken hun tekst leerden. Allemaal lid geworden omdat dat nu eenmaal traditie was.

Tegenwoordig is dat gans anders. Lid worden doe je omdat je wilt toneelspelen. Hoewel de 18-jarige José Timmer, lid vanaf haar elfde, zegt het heel speciaal te vinden lid te zijn van een vereniging die al 100 jaar bestaat, gaat het haar daar niet om. Ze leeft zich helemaal uit op het toneel. "Het is zo leuk om op de planken te staan. Al die mensen die naar je kijken!"

IOVIVAT heeft een verandering doorgemaakt van een club waar boerenzoons en dochters in het algemeen beschaafd Nederlands leerden reciteren naar een van de meest boeiende toneelverenigingen in Groningen. Welke andere amateurvereniging kan terugkijken op een repertoire waarop de namen prijken van Albee, Brecht, Molière, Horvath, Genet en Shakespeare? De vereniging voelt zich een grote familie. Volgens actrice Carla van der Moolen zijn ze daarom tot zoveel in staat. "We lachen en huilen met elkaar, maken ruzie en zijn jaloers. En maken heel veel plezier. Daarom lukt het ons om met een betrekkelijk kleine groep grootse producties te maken."

Speciaal voor het 100-jarig bestaan van Rederijkerskamer IOVIVAT schreef Ben Smit *Met en maten mat 100 jaar IOVIVAT*. Hij liet zich inspireren door scènes uit de wereld(toneel-)literatuur en nam als raamwerk Shakespeare's *Measure for measure*. Volgens Smit is 100 jaar zoiets als het ultieme mensenleven en heeft hij gezocht naar scènes die overgangsmomenten in het leven markeren: geboorte, huwelijk, dood. Een uitgangspunt voor de voorstelling was dat er zoveel mogelijk mensen mee moesten kunnen doen: alle leden, veel oud-leden en muzikanten. Aan de voorstelling, die zich afspeelt op verschillende locaties in Garnwerd, doen naast tientallen acteurs ook het Reitdiepkoor, de Garnwerder SjanTERS, Het Lichtkoor en Muziekgezelschap De Eendracht mee.

Met en maten mat gaat vanavond in première en is tot en met 24 mei te zien. Aanvang: 19.00 uur. Informatie: 0594-621781.

IOVIVAT